

Over de vroege geschiedenis van Schakerloo is weinig bekend. Het was een bewoond eiland aan de zuidkant van het tegenwoordige eiland Tholen. Het eiland had de vorm van een klok en was al vóór 1212 bedijkt. Het had een oppervlakte van ca. 482 ha. In het begin van de dertiende eeuw was het dorp Oudeland, zoals Schakerloo later werd genoemd, een aanzienlijke plaats met een eigen bestuur met schout en schepenen.

Hollestelle schrijft over Schakerloo: *Voorzeeker was het dorp in Schakerloo in 't begin der 13^e eeuw eene aanzienlijke plaats...had zijn korenmolen, die door afstromend water op de Ee of den Molenvliet in beweging werd gebracht; het bezat zijn parochiekerk met een "schoonen hoogen toren", en zijn bedebuis stond bekend als een der voornaamste "capellen" van het land.*¹

Van deze watermolens moesten de bewoners verplicht gebruik maken om hun graan te laten malen. Er was een veer en er werd naast landbouw ook visserij bedreven. Bovendien had Schakerloo een 'geleidetol'. Deze geleidetol, 'de grote Brabantse watertol', was door de hertog van Brabant daar ingesteld om tol te heffen op de vaart op de Schelde. Door middel van deze vaart werd het toen al goed ontwikkelde Vlaanderen verbonden met Holland, het Boven-Maasgebied, de Zuiderzee en zelfs Noord-Duitsland, en was daarmee een belangrijke handelsroute. Een geleidetol garandeerde dat voorbijvarende schepen door de tolheffer werden beschermd tegen roof of andere overlast. Hiervoor moest uiteraard wel worden betaald.

Aan de westkant van het eiland stroomde de Striene, die breed en diep was en aan de zuidkant van het eiland uitmondde in de Schelde. De Striene was de grensrivier tussen Zeeland en het hertogdom Brabant. De noordkant van Schakerloo was omgeven door slikken die doorsneden werden door krekken waarvan de namen bekend zijn: de Ee en de Mossel-Ee, waaraan de naam Mosselhoek nog herinnert, die beide in de Striene uitmondde. Het eiland Schakerloo

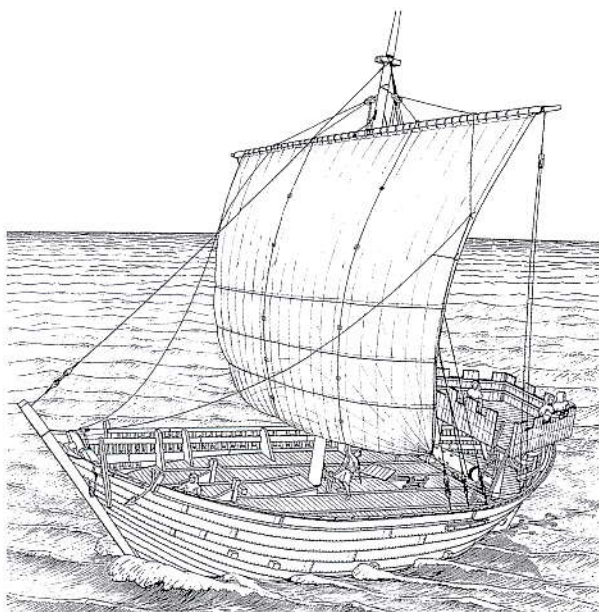
omvatte alleen het zuidelijk deel van het huidige eiland Tholen.

Door veranderende stromingen, mede als gevolg van inpolderingen en ontwateringen in verband met de zoutnering, verzandde de Striene maar schuurde de loop van de huidige Eendracht steeds verder uit. Tussen 1220 en 1223 werd in een brede boog ten oosten, noorden en zuiden van Schakerloo de Vijftienhonderdgemetenpolder aangedijkt. Deze polder werd aanvankelijk Nieuw-Schakerloo genoemd. Door deze inpoldering lag het 'bloeiende dorp Schakerloo' niet meer aan een doorgaand vaarwater en werd daarmee een 'lantdorp' dat bekend kwam te staan onder de naam van het 'Oudeland van Schakerloo'. Daarmee kwam er ook een eind aan de 'geleidetol' op deze plaats. Op het kruispunt van de Henetrecht (Eendracht) met de bocht van de Schelde werd nu op de dijkbocht van de nieuwe zeedijk een stenen 'Tholhuys' gebouwd. Daarmee werd de tol van Schakerloo vervangen en kreeg Tholen haar naam.

Kaart van Tholen met afbeelding van een kogge.
Bron: Gemeentearchief Tholen.

Door de stroomschuring werd de Eendracht dieper een daarmee aantrekkelijk voor de vaart. Bovendien was het een goed punt omdat daar tegenstroom ontstond, het wantij, de plaats waar de uit noordelijke en uit zuidelijke richting komende vloedstromen elkaar ontmoetten. Hierdoor werden de schepen gedwongen voor enige tijd de zeilen te strijken. Dit oponthoud bood de tolgaarders de mogelijkheid de tol te innen. Om de tolheffing mogelijk te maken, werden langs de Eendracht 12 bakens geplaatst waardoor het tolgeld ook wel bakengeld werd genoemd. Om de tol te heffen waren er twee koggen in de vaart, schepen die dus ook de bescherming verleenden. De bemanning hiervan woonde, samen met enkele vissers, in houten of lemen huizen bij het 'Tholhuys'. De hieraan verbonden haven behoort tot de oudste van Zeeland.

Kogge.²

Bron: Wikipedia.

Het 'Tholhuys' en de bewoning daar omheen aan de Hoogstraat vormde de eerste nederzetting waaruit de stad Tholen tot ontwikkeling kwam. Het stroomgebied

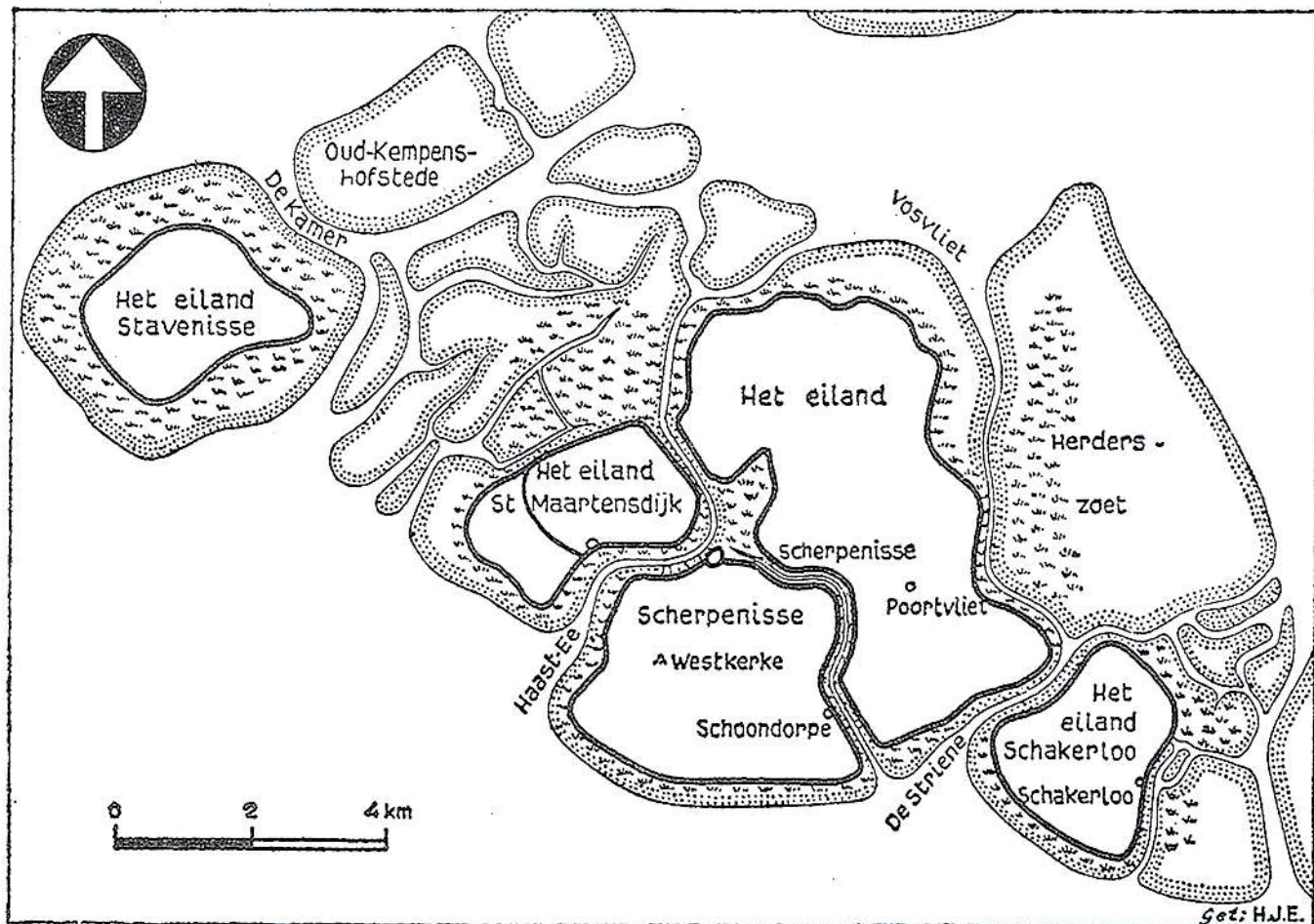
van de Eendracht verplaatste zich steeds verder oostelijk van de Hoogstraat. De dijk van de Vijftienhonderdgemetenpolder liep op enig moment dwars door het groeiende dorp Tholen heen, waardoor er een binnen- en een buitenbewoning ontstond.

Op de dijk ontstond de Hoogstraat met daarop aansluitend de huidige Kerkstraat en de Stooftstraat. Verdere uitbouw vond plaats in de Vijftienhonderdgemetenpolder. De eerste schriftelijke vermelding van 'der Tolne' dateert uit 1216. Op 1 mei 1252 kregen de inwoners voorrechten van gravin Margaretha van Vlaanderen en haar zoon Guy. In elk geval was het dorp Tholen in 1261 al dusdanig tot ontwikkeling gekomen dat er voor het geestelijk welzijn van de bevolking een parochiepriester werd benoemd. In 1312 werd er een particulier gasthuis gesticht, wat duidt op een weer verdere ontwikkeling.

Tollen waren een inkomstenbron voor hen die deze hieven maar uiteraard een kostenpost voor hen die tol moesten betalen. De laatsten probeerden zoveel mogelijk te voorkomen dat ze die tol ook moesten betalen. Zo hadden de inwoners van Tholen geklaagd bij Johan, hertog van Lotharingen, Brabant en Limburg, dat zij bij hun vaart op de Honte en Schelde bij Papenisse en Burchvliet tol moesten betalen. Hiervan werden zij in een oorkonde van 9 november 1291 vrijgesteld. Toen werd, volgens oude documenten, het dorp '*dat beet Tolne of Hardestock en dat ligget in Schakerloo*' tolvrijheid verleend. Daarmee komt de naam T(h)olen voor het eerst in de stukken voor. Die vrijstelling werd nog eens bevestigd in een oorkonde van 15 september 1330. Op 9 mei 1335 verordonneerde Willem, graaf van Henegouwen, Holland en Friesland, dat hij aan de onderdanen van zijn broer, heer Jan van Henegouwen, heer van Beaumont, '*van der tolne in Zeeland, dat men heyt Harderscoet*' (een andere schrijfwijze van Hardestock) en dus de inwoners van Tholen, het recht verleent

'stapelvri' hun haver en koren te transporteren door het gehele grafelijk gebied. Dat werd op 19 mei 1335 bevestigd door graaf Willem en op 5 juni 1346 nogmaals door diens opvolger Margaretha, keizerin van het Heilige Roomse Rijk, gravin van Henegouwen, Holland en Zeeland enz. als zijnde onderdanen van haar oom, de heer van Beaumont. Ook graaf Floris V

(1256-1296) bevestigde de vrijdom van tol en andere lasten in zijn gebieden. En dat deed ook de hertog van Brabant, waardoor de inwoners van Tholen van oudsher zijn vrijgesteld van de Brabantse watertol op de Honte en Schelde. Tolvestigingen en tolvrijstellingen waren dus belangrijke factoren in de ontwikkeling van dorpen en steden.

Tholen rond 1200.

Bron: Gemeentearchief Tholen.